

A Study of the Elemental Fecal Diseases in Thai Traditional Medicine Scripture

Nongnuch Yamwong, Puangpaka Tankijanon, Adisak Sumailee,
Tanaporn Sanguasatt, Thayawi Phumjai, Cheali Chemaee,
Nattha Thongpan and Jirada Somkitvuttikul

EasyChair preprints are intended for rapid dissemination of research results and are integrated with the rest of EasyChair.

October 23, 2023

การศึกษาโรคอุจจาระธาตุในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย

นางนุช แยมวงศ์¹, พวงผกา ตันกิจจานนท์^{2*}, อติศักดิ์ สุมาลี³ ธนกร สงวนสัตย์⁴,

ทยาวิรุ ภูมิใจ⁵, เจาะอาลี เจาะแม่⁶, ณัฐฐา ทองปาน⁷, จิรฎา สมกิจวุฒิกุล⁸

¹ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

² หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

³ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

⁴ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

⁵ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

⁶ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

⁷ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

⁸ หลักสูตรการแพทย์แผนไทยบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช นนทบุรี 11120

*Corresponding author: Tel.0846426384 Email address: Puangpaka_tan@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมโรคอุจจาระธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย เป็นการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาในตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำราตามประกาศของสภาการแพทย์แผนไทย คัดเลือกเนื้อหาในตำราที่ปรากฏโรคอุจจาระธาตุ วิเคราะห์โดยการจัดกลุ่ม การแจกแจงความถี่และพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษา มี 4 ประเด็นดังนี้ 1) มีโรคอุจจาระธาตุ จำนวน 195 อาการ ปรากฏใน 17 คัมภีร์ 2) สาเหตุของการเกิดโรคมีย 3 ประการ คือ (1) เป็นไข้ที่มีพิษตกถึงสันนิบาตแล้วเรื้อรังกระทบธาตุให้แปรปรวน (2) รับประทานอาหารที่แปลกหรือเกินกำลังธาตุ (3) มหาภูตรูปทั้ง 4 ประชุมกันในกองสมุฏฐานส่งผลให้ธาตุแปรปรวน 3) กลุ่มมีอาการท้องเสีย จำนวน 127 อาการ กลุ่มมีอาการท้องผูก จำนวน 44 อาการและกลุ่มมีอาการท้องผูกสลับท้องเสีย จำนวน 24 อาการ 4) เกิดในเด็กจำนวน 58 อาการ และเกิดในผู้ใหญ่จำนวน 137 อาการ

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าโรคอุจจาระธาตุมีความสำคัญเนื่องจากการขับถ่ายอุจจาระเป็นการขับถ่ายมลธาตุเพื่อรักษาสมดุลให้ร่างกาย หากแพทย์แผนไทยสามารถวินิจฉัยโรคจากความผิดปกติของการขับถ่ายอุจจาระได้ถูกต้องจะทำให้การรักษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถนำไปใช้ในเวชปฏิบัติของการประกอบวิชาชีพการแพทย์แผนไทยและก่อให้เกิดชุดองค์ความรู้ใหม่

คำสำคัญ: โรคอุจจาระธาตุ, คัมภีร์การแพทย์แผนไทย, มหาภูตรูป 4

A study of The elemental fecal diseases in Thai Traditional medicine Scripture

Nongnuch Yamwong¹, Puanpaka Tankitjanon^{2*}, Adisak Sumalee³, Tanaporn Sanguansatt⁴
 Thayawi Phumjai⁵, Cheali Chema⁶, Nattha Thongpan⁷, Jirada Somkitvuttikul⁸

¹Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

^{2*}Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

³Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

⁴Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

⁵Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

⁶Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

⁷Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

⁸Bachelor of Thai Traditional Medicine Sukhothai Thammathirat Open University Nonthaburi 11120

Abstract

The objective of this documentary research to review elemental fecal diseases in Thai Traditional Medicine textbook and Thai Traditional Medical Council textbook, selected specific elemental fecal diseases content. The research collected data on the frequency distribution of diseases and classified symptoms of elemental fecal diseases, followed by a descriptive analysis.

The results were show in 4 dimensions consist of 1) they have total 195 elemental fecal symptoms in 17 Thai Traditional medicine Scriptures 2) They have 3 cause of elemental fecal diseases were severe fever and chronic, food poisoning, and the 4 elements were not function normally 3) All of which were classified to 3 groups according to diseases symptom, the first groups has diarrhea symptom, the second groups has constipation symptom and the third group has constipation alternating with diarrhea, there were 127, 44, and 24 symptoms, respectively. 4) The elemental fecal disease was occurred in children and adult, there were found 58, 137 symptoms respectively.

The result shown that the elemental fecal diseases were important because of defecation was excretion of waste product in human body for maintaining homeostasis system. If Thai Traditional Medical practitioners able to accuracy diagnosis from investigation abnormal feces, they can be treatment disease with high proficiency. Therefore, the classifying of elemental fecal diseases was very useful both of get a new knowledge and more benefit for Thai Traditional Medical professional practice.

Keyword: The elemental fecal diseases, Thai Traditional Medical Scripture, Element 4

บทนำ

การขับถ่ายเป็นระบบการกำจัดของเสียออกจากร่างกายและช่วยควบคุมปริมาณของน้ำในร่างกายให้สมบูรณ์ การขับถ่ายอุจจาระก็เป็นช่องทางที่สำคัญเพราะหากมีการขับถ่ายอุจจาระให้เป็นเวลาอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยวันละ 1 ครั้ง ขับถ่ายได้ง่าย สะดวก มีลักษณะของอุจจาระที่ดี คือ นิ่ม ไม่เหลว และ บ่งบอกถึงสุขภาพที่ดีของบุคคลนั้น แต่ในทางตรงกันข้ามหากการขับถ่ายอุจจาระมีความผิดปกติ เช่น ถ่ายอุจจาระไม่สม่ำเสมอ ใช้เวลานาน ถ่ายไม่สุด อุจจาระมีลักษณะแข็ง เป็นเม็ด ผิดรูป ขี้แห้งแตก หรือถ่ายเหลว ถ่ายมากกว่า 3 ครั้งต่อวันแสดงว่าบุคคลนั้นมีปัญหาสุขภาพ ต้องค้นหาสาเหตุความผิดปกติที่เกิดขึ้น หากเกิดบ่อยและต่อเนื่องเป็นเวลานานอาจกลายเป็นโรคร้ายได้⁽¹⁾ ซึ่งตามศาสตร์ทางการแพทย์แผนไทยได้อธิบายว่าการขับของเสียเป็นกลไกปกติของร่างกายที่ทำหน้าที่อย่างสัมพันธ์กัน การขับของเสียหรือสิ่งไม่สะอาด(มลธาตุ)ออกจากร่างกายผ่าน 3 ช่องทางคือทางคูหรืออุจจาระ มูตรหรือปัสสาวะ และทางสวาทหรือเหงื่อ

ในกระบวนการย่อยและการขับถ่ายของร่างกายโดยมีธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลมและธาตุไฟ หรือที่เรียกว่ามหาธาตุรูป 4 มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบตามลำดับ โดยเมื่อรับประทานอาหารเช้าเข้าไปในร่างกายระบบการย่อยอาหารเพื่อให้ได้ไอชะหรือหรือสารชีวโมเลกุล เริ่มตั้งแต่กระบวนการในปากเป็นการทำงานในเชิงกลของเคี้ยว ทันตา เพื่อให้อาหารย่อยขนาดเล็กลง ส่งอุทริยังย่อยต่อในกระเพาะอาหารหรืออุทร โดยไฟย่อยอาหารคือปริมามัคคี กระบวนการย่อยจากกระเพาะอาหารเองก็มีธาตุลมโกฐฐาสยวาตา (ลมพัดในกระเพาะอาหารและลำไส้) ช่วยในการเคลื่อนบีบรัดอาหาร ส่งต่อมาย่อยต่อที่อันตคุณัง(ไส้เล็ก) โดยมีน้ำย่อยจากพทระปิตตะ(ดีในฝัก) น้ำดีที่ถูกสร้างจากตับและถูกเก็บไว้ที่ถุงน้ำดี รวมถึงเป็นน้ำดีที่อยู่ในท่อน้ำดีและอยู่ในลำไส้เล็ก และพทระปิตตะ(ดีนอกฝัก)น้ำดีที่ถูกผลิตออกมาจากตับอ่อน และซาบอยู่ทั่วร่างกาย เว้นแต่ผมนพินชนเล็บ ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบเอนไซม์หรือฮอโมน มาทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบของเพื่อให้ได้ไอชะหรือสารชีวโมเลกุลที่บริบูรณ์ เพื่อจะดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือดไปเลี้ยงส่วนต่างๆของร่างกาย กระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิด ”กำเดา” ที่เป็นปกติซึ่งเป็นผลมาจากการทำงานของพทระปิตตะและพทระปิตตะ เป็นพลังงานที่ทำให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ ”กายบริบูรณ์ก็เพราะกำเดา จะมีให้กายบริบูรณ์ก็เพราะกำเดา ด้วยว่ากำเดานี้คือ เพลวแห่งวาโย โลหิต เสมหะและสมุฏฐานทั้งปวง ซึ่งจะวิบัติแลมีวิปตินันท์ก็อาศัยแห่งสมุฏฐานนี้ เป็นที่บำรุงว่าจะให้วิณะและหายนะโดยแท้”

กรีสัง อาหารเก่าหรือธาตุดินที่เป็นของไม่ใช้ ของเหลือจากการย่อยและการดูดซึมไปใช้แล้วเป็นอาหารที่เพลิงธาตุเผาแล้ว เหลือเป็นกากอาหารที่ตกจากไส้เล็กมาย่อยสู่ไส้ใหญ่ตอนล่างและตกไปทวารหนัก อาหารเก่าจึงจัดเป็นมลธาตุ(ธาตุที่เป็นของเสียหรือมลทิน)ที่ร่างกายขับถ่ายทิ้งไป เพื่อปรับสมดุลของธาตุเนื่องจากการขับมลธาตุออกทางอุจจาระเป็นหนทางหลักที่สำคัญเพราะเป็นการขับปิตตะ วาตะ เสมหะที่เป็นพิษและลมที่คั่งค้างออก เพื่อให้ร่างกายทำหน้าที่ได้อย่างปกติ ดังนั้นหากการขับถ่ายผิดปกติจากเดิมสาเหตุมาจากธาตุทั้ง 4 ทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ เช่น ธาตุใดธาตุหนึ่งทำหน้าที่มากหรือน้อยกว่าปกติจะเกิดอาการเจ็บป่วยในทางกำเร็บหรือหย่อน ยกตัวอย่างเช่น ถ้าคุณเสมหะกำเร็บจะมีอุจจาระเป็นเสมหะเป็นมูก ถ้าโกฐฐาสยวาตาหย่อนเกิดอาการท้องผูก เป็นพรรตัก ผายลมมีกลิ่นเหม็น หรือหากการไม่ทำหน้าที่เหมือนปกติเกิดการเจ็บป่วยไปในทางพิการ เช่น กุจฉิสยวาตาพิการจะไม่ถ่ายอุจจาระ มีอาการอาเจียนรุนแรง และอาการท้องผูกเรื้อรังหากรักษาไม่หายอาจแปรเป็นโรคนานลมซึ่งยากต่อการรักษาได้⁽³⁾ หรือกรณีที่เกิดธาตุทำหน้าที่ผิดปกติสาเหตุจากรับประทานอาหารใหม่(อุทริยัง)ที่เป็นอาหารไม่สะอาด บุตเน่า ของหมักดอง หรืออาหารที่ไม่ถูกธาตุ อันตคุณัง (ไส้เล็ก) และอันตัง (ไส้ใหญ่) พิการจากการถูกกระทบชอกช้ำอาจทำให้ท้องเสียได้⁽⁴⁾

การเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับโรคอุจจาระธาตุนั้นมีการและการรักษาปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทยหลายคัมภีร์ รวมถึงการเกิดโรคอุจจาระธาตุมีความสัมพันธ์กับการเจ็บป่วยส่งผลให้ธาตุทั้ง 4 ที่ทำหน้าที่ไม่ปกติ เกิดกำเร็บหรือพิการ เช่น คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์โรคินทาน คัมภีร์ธาตุวิภังค์ คัมภีร์ธาตุวิวรรณ์ และในตำราเวชศึกษา ได้พรรณนาไว้ว่าธาตุที่เป็นสาเหตุของท้องผูกและท้องเสีย ส่วนใหญ่ คือ ธาตุดิน และอาโปธาตุซึ่งมีคอเสมหะ อุระเสมหะและคูลเสมหะเมื่อเจ็บป่วยโลหิตและน้ำเหลืองจะตกมาที่ทวารหนักทำให้อุจจาระมีสีดุงดั่งน้ำล้างเนื้อ น้ำขานหมาก กลิ่นเหม็น

ซากศพมีอาการปวดมวนท้อง มีลมจุกแน่นอก⁽⁵⁾ และการกล่าวถึงโรคอุจจาระธาตุ ลักษณะอุจจาระธาตุ 4 ประการ ในคัมภีร์ธาตุบรรจบและคัมภีร์จลนสังคหะ รวมถึงการเป็นไข้ในเด็กแล้วมีอาการเป็นไข้สูงร่วมกับการลงท้องมีอุจจาระเป็นมูกเลือดเป็นหนองและเป็นสาเหตุนั้น ชื่อว่าโรคซางไฟ ในคัมภีร์ประถมจินดา เป็นต้น ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับโรคอุจจาระธาตุ สาเหตุ อาการและอาการแสดงปรากฏอยู่ในหลายคัมภีร์และถือว่าการขับมลธาตุที่เป็นคูเป็นหัวใจสำคัญในการขับพิษปิตตะ วาตะและเสมหะเพื่อให้ร่างกายเกิดภาวะสมดุล ประกอบกับยังไม่พบการเรียบเรียงเนื้อหาด้านโรคอุจจาระธาตุในคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทยไว้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นทีมผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาโรคอุจจาระธาตุในคัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมโรคอุจจาระธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย เพื่อจำแนกโรคอุจจาระธาตุ ตามอาการของโรคธาตุ พิกัดสมุฏฐานที่เกิดขึ้นทั้งในวัยเด็กและผู้ใหญ่ของแต่ละคัมภีร์ ออกเป็นหมวดหมู่เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยส่งเสริมการศึกษาการแพทย์แผนไทยและวิชาชีพการแพทย์แผนไทยมีความทันสมัย แต่ยังคงไว้ซึ่งองค์ความรู้และภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยให้ยั่งยืนสืบไป

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องโรคอุจจาระธาตุในคัมภีร์แพทย์แผนไทยนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentation Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนวรรณกรรมโรคอุจจาระธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์การแพทย์แผนไทย เป็นการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาในตำราการแพทย์แผนไทยของชาติและตำราตามประกาศของสภาการแพทย์แผนไทยที่ใช้เป็นแนวทางในการสอบความรู้ในวิชาชีพแพทย์แผนไทย โดยคัดเลือกเฉพาะเนื้อหาในตำราที่ปรากฏโรคอุจจาระธาตุ สาเหตุการเกิดโรค อาการและอาการแสดงที่เกิดขึ้นทั้งในวัยเด็กและผู้ใหญ่ รวบรวมข้อมูลแล้วนำมาแจกแจงความถี่ จัดกลุ่ม และพรรณนาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นสำคัญ

ผลการวิจัย (Results)

โรคอุจจาระธาตุที่ปรากฏในคัมภีร์แพทย์แผนไทย

ผลการศึกษา พบว่า โรคอุจจาระธาตุในตำราทางการแพทย์แผนไทยมีจำนวน 195 โรค ปรากฏใน 17 คัมภีร์ การแพทย์แผนไทย ได้แก่ คัมภีร์สมุฏฐานวินิจฉัย คัมภีร์เวชศึกษา คัมภีร์โรคนิทาน คัมภีร์ธาตุวิธาน คัมภีร์ธาตุวิธังค คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์ประถมจินดา คัมภีร์ฉันทศาสตร์ คัมภีร์สิทธิสารสงเคราะห์ คัมภีร์ตักศิลา คัมภีร์อุทรโรค คัมภีร์ธาตุบรรจบ คัมภีร์จลนสังคหะ คัมภีร์ชวตาร คัมภีร์อติสาร คัมภีร์กระษัย และคัมภีร์มัญชุสวาระวิเชียร ซึ่งในแต่ละคัมภีร์มีความเหมือนกันในแนวคิดที่ว่าสมุฏฐานการเกิดการเจ็บป่วยเนื่องมาจากธาตุทั้ง 4 แปรปรวนไปนอกจากนี้มีอายุสมุฏฐาน กาลสมุฏฐาน ฤดูสมุฏฐาน ประเทศสมุฏฐานทำให้มีความแตกต่างกัน เช่น ในคัมภีร์ประถมจินดากล่าวถึงโรคที่เกิดในแม่เด็ก เป็นต้น

จำแนกตามสาเหตุของการเกิดโรคอุจจาระธาตุ

ผลการศึกษาพบว่าสาเหตุของการเกิดโรคอุจจาระธาตุมี 3 ประการ คือ 1) เป็นไข้ที่มีพิษตกถึงสันนิบาตแล้วเรื้อรังกระทบธาตุให้แปรปรวน 2) รับประทานอาหารที่แปลกหรือเกินกำลังธาตุ 3) มหาภูตรูปทั้ง 4 ประชุมกันในกองสมุฏฐานส่งผลให้ธาตุแปรปรวน ทั้งนี้เนื่องจากอาการขับถ่ายอุจจาระเกี่ยวข้องกับระบบทางเดินอาหารเมื่อร่างกายเป็นไข้ส่วนใหญ่เกิดเนื่องจากการรับเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายก็จะส่งผลต่อระบบทางเดินอาหารหรือเมื่อกินอาหารที่ไม่สะอาดทำให้มีอาการท้องเสียรวมถึงการที่ดูแลเสมหะหย่อนหรือการก่อให้เกิดอาการท้องผูกซึ่งมีความสัมพันธ์กันของธาตุทั้ง 4 ในร่างกาย

การจำแนกตามกลุ่มอาการของโรคอุจจาระธาตุ

ผลการศึกษาพบว่า โรคอุจจาระธาตุจะลักษณะอาการสำคัญ อาการและอาการแสดงที่สามารถจำแนกได้เป็นกลุ่มใหญ่ได้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาการท้องเสีย พบว่ามีจำนวน 129 โรค กลุ่มอาการท้องผูก มีจำนวน 42 โรคและกลุ่มอาการท้องผูกสลับท้องเสียมีจำนวน 24 โรค รายละเอียดดังตารางที่ 1,2 และ 3 (เฉพาะอาการที่เกี่ยวข้องกับอุจจาระที่ผิดปกติเท่านั้น)

การจำแนกตามวัยที่เกิดโรคอุจจาระธาตุ

ผลการศึกษาพบว่า โรคอุจจาระธาตุที่เกิดในเด็ก จำนวน 58 โรค และโรคอุจจาระธาตุเกิดในผู้ใหญ่จำนวน 137 โรค รายละเอียดดังตารางที่ 1,2 และ 3

ตารางที่ 1 โรคอุจจาระธาตุกลุ่มที่มีอาการท้องเสีย

ชื่อโรค	อาการและอาการแสดง	วัย	คัมภีร์
1.โรคซาง จำนวน 17 โรค	ตัวร้อน ท้องเดิน ถ่ายเหลว อาเจียน มีเม็ดในปาก	เด็ก	ประณมจินดา
2.หละ จำนวน 6 โรค	มีตุ่มในปาก ตัวร้อน ตาแข็ง ลงท้อง ท้องขึ้นปากแห้ง		ฉันทศาสตร์
3.ละออง จำนวน 5 โรค	เป็นไข้ ลงท้อง อุจจาระเป็นสีต่างๆ เชียว ตำแดง		
4.ทับ จำนวน 8 โรค	ลงท้อง อุจจาระเหลวมีกลิ่นและสีต่างๆ มีไข้ตัวร้อน	เด็ก	ฉันทศาสตร์
5.สำรอก 7 ประการ	สำรอก ลงท้องถ่ายเป็นมูกเลือด	เด็ก	ประณมจินดา
8.ตานโจร 5 โรค	เกิดจากพยาธิ ลงท้อง อุจจาระเหลว เป็นมูก กลิ่นเหม็น		
9..เตโชธาตุพิการในทารก	ท้องเดิน อุจจาระพิการ ดั่งน้ำล้างเนื้อ กลิ่นเหม็นคาว	เด็ก	
10.วาโยธาตุพิการในทารก	อาเจียนลมแปล่าบางครั้งมีเลือดปน ท้องเดินจนหมดแรง		
11.อาโปธาตุพิการในทารก	ท้องเดิน ตัวเหลือง ตาเหลือง เพ้อ บ่นพึมพำ		สิทธิสาระสงเคราะห์
12.อาโปธาตุพิการในทารก	กินของแกล้ง ทำให้ท้องเดิน จนเป็นน้ำใสๆ เป็นบิด		
13.อาโปธาตุพิการในทารก	อุระเสมหะไปอยู่ในท้อง ถ่ายอุจจาระเหลือง		
14.ปถวีธาตุพิการในทารก	จะสั่นอายุมีอาการท้องเดิน เป็นเลือดเป็นหนองเป็นขี้หนู		
15.ไข้ฟองสมุทร	ตัวร้อนเป็นเปลว ลงไม่หยุดยั้ง กระจายน้ำ เป็นฝีที่ปาก		
16. ไข้กาฬผิพิก	ลงคุดจ้ำล้างเนื้อเมือกมันเน่า เหม็นเหมือนซากศพ		
17.ไข้กาฬคุด	ไข้สูง เพ้อ เหนื่อยหอบและมีอุจจาระสีดำ		
18.ไข้กาฬสิงคลี	ตัวเหลือง ตาเหลือง อุจจาระปัสสาวะเหลือง มีไข้		
19. ไข้ในคิมหันตฤดู	อุจจาระเหลว ให้ลงและอาเจียนเป็นโลหิต มีไข้ มีเหงื่อผุด	ผู้ใหญ่	ตักศิลา
20. อหิวาตกโรค	ถ่ายท้อง อาเจียน จุกแน่น		
21. ไข้หัด ไข้เหือด	ไข้ ตัวร้อน ออกผื่น ถ้าหลบเข้าท้องมีอาการลงท้อง		
22. ไข้หามาเมฆมหานิล	ลิ้นกระด้าง คางแข็ง เม็ดผุดสีดำนิล ถ่ายอุจจาระไม่รู้ตัว		
23.ไข้รากสาด 9 โรค	ไข้เรื้อรังเกิน 28 วัน ลงท้อง ไอ อาเจียน ต่างกันที่เม็ดผุด		
24.โรคป่วง 9 โรค	ลงท้อง อาเจียน อุจจาระเหลวเป็นน้ำ	ผู้ใหญ่	ฉันทศาสตร์,อติสาร
ปัจจุบันกรรมอติสาร			
25.อมูธาตุอติสาร เสมหะอชิน	พะอืดพะอมแตกขึ้นแดงลง ให้ลงนับเวลามีได้		
26.รัตธาตุอติสารปิตตะอชิน	ลงมาก อุจจาระแดงเป็นโลหิตสดแล่นๆ บางทีเขียวไปไม้		
27.ปณณธาตุอติสารวาตะอชิน	ลงไปดั่งน้ำขานหมากและน้ำแดงโม ให้หยุดแล้วให้ลงอีก	ผู้ใหญ่	อติสาร
28.มุกกายธาตุสันนิบาตอชิน	ท้องขึ้นลงท้องเป็นโลหิตเสมหะเน่าเหม็นกลิ่นดังซากศพ		
29. กาฬธาตุอติสาร 5 โรค	มีลงท้องเป็นโลหิต สีน้ำตาลล้างเนื้อ โลหิตเน่าดำ สีเขียวคล้ำและ		
(กาฬพิพิท,กาฬพิพัธ,กาฬมูตร,กาฬสูตรและกาฬสิงคลี)	สีเหลือง		

(ต่อ) ตารางที่ 1 โรคอุจจาระธาตุกลุ่มที่มีอาการท้องเสีย

ชื่อโรค	อาการและอาการแสดง	วัย	คัมภีร์
โบราณกรรมอดิสาร	ท้องขึ้นมักกลายเป็นลมกระซัยให้ลง ให้ปวดมวนครั้นกินยา ก็หายไป	ผู้ใหญ่	
30.อุทรวาตอดิสาร	ครั้นถูกเย็นเข้าก็กลับมาเป็นอีกให้ขบปวดท้องยิ่งนัก		
31.สุนทรวาตอดิสาร	ลำไส้พอง ท้องใหญ่ คือ ให้ลงกร่อนแล้วเป็นมูกเลือด ปวดมวน		
32.ปัสสยวาตอดิสาร	มีอาการเหมือนกินยารุ คือ อยู่ดีๆก็ท้องเสีย กินอาหารไม่ได้		อดิสาร
33.โกฏฐยวาตอดิสาร	ลมกองนี้พัดอุจจาระปัสสาวะให้ลงสู่ศูดทวาร ๆ ก็เป็ดลมกับทวาร		
34.กุกนิยวาตอดิสาร	ลงท้องเหม็นคาวแต่มีได้ปวดมวนอยู่ ๆ ก็ลงมาเอง		
35.อุตรวาตอดิสาร	มีอาการอยู่ดีๆก็ให้ลงไป ปวดมวนเป็นมูกเลือดสมมติว่า เป็นบิด		
36. อันตังพิการ	ให้ลงเป็นกำลัง แน่นท้อง ให้ไส้ติบ	ผู้ใหญ่	สมุฏฐานวินิจฉัย
37. อันตคณังพิการ	ให้เรอหาา อุจจาระเป็นโลหิต หน้ามืดตามัว ตกอุจจาระเป็นหนอง		โรคนิทาน
38. อุทริยงพิการ	ให้ลงท้อง ให้จุกเสียด พะอืดพะอมและสะอึก		เวชศาสตร์ศึกษา
39. กรีสังพิการ	อุจจาระผิดปกติ กระปริดกระปรอย		ธาตุวิภังค์
40. วสาพิการ	ให้ลงท้อง ผิวเหลื่อง ตาเหลื่อง		ธาตุวิภังค์
41.อันตคณังกำเรบ	กินอาหารผิดสำแลง อาหารไม่สะอาด ลำไส้บีบตัวเร็วลงท้องมาก		วิสุทธิมรรค
42.อันตังกำเรบ	ให้ลงเป็นกำลัง ปวดมวนท้อง		
43.อุทริยงกำเรบ	เกิดจากกินอาหารผิดสำแลง ร้อนในท้อง ให้ลงเหมือนกินยารุ		
44.กรีสังกำเรบ	อุจจาระไม่ปกติ อุจจาระเหลวและท้องเสีย		
45.ตัมพิการ	ลงเป็นโลหิตสดๆ (กาฬมูตร)		
46.พุงพิการหรือแตก	ให้ขัดอก ให้ลงท้อง ท้องขึ้น ท้องพอง กินอาหารไม่ได้		
48.คูดเสมหะพิการ	ให้ตกอุจจาระเป็นเสมหะและโลหิต เช่น มูกเลือด		
49.วสาแตกหรือพิการ	ถ่ายอุจจาระเหลวและอาเจียนดจุป่วงลง ตัวเหลื่อง ตาเหลื่อง		
50.ปิตตงแตกหรือพิการ	เพื่อ หาสติไม่ได้ ลงดจุกินยารุ อุจจาระเป็นสีเขียว แดง เหลื่อง		
51.เสมหังพิการหรือแตก	สะบัดร้อนสะบัดหนาวปวดมวน ลงเป็นโลหิตเป็นเสมหะเน่า		
52.โลหิตพิการหรือแตก	อาเจียน ปัสสาวะ อุจจาระขัด ปัสสาวะมีสีดำ แดง ขาว เหลื่อง		
53. อันตังพิการหรือแตก	ลงท้อง อาเจียน จุกเสียด ปวดท้อง		
54. มันทธาตุ	ให้อุจจาระเป็นเมือกมันเป็นเหลว หยาบ และละเอียดระคนกัน	ผู้ใหญ่	สิทธิสาระ
55.ธาตุเตโชออกจากกาย	ทำให้ถ่ายอุจจาระออกมาเป็นเลือดเป็นหนอง		สงเคราะห์
56.อาโปกำเรบ	ถ่ายอุจจาระเป็นมูก เป็นเสมหะ		
57.ปถวีกำเรบหย่อน พิการ	ทำให้เสมหะเน่า เจ็บท้อง ท้องขึ้นท้องเดิน โลหิตตกทวารเบา		
58.อาโปกำเรบหย่อน พิการ	มีอาการท้องเดิน เจ็บหน้าอก		
59.อภิฆาตสันนิบาต	ปวดศีรษะจากการถูกหุบถองโดยดี มักท้องเดิน บริโภคอาหารไม่ได้		
60.วิสมสันนิบาต	กินอาหารที่มีพิษเป็นอชินโรคอาหารไม่ย่อยแน่นท้องลงท้องอาเจียน		
61.สันนิบาตเกิดเพื่อติรัว	ให้ลงดจุกินยารุ มุลเหลื่อง ดุจน้ำขม้นสด		

ตารางที่ 2 แสดงโรคอุจจาระที่มีอาการท้องผูก

ชื่อโรค	อาการและอาการแสดง	วัย	คัมภีร์
1.อันตคุนงหย่อน	ท้องอืด จุกแน่นท้อง เสียด	ผู้ใหญ่	เวชศาสตร์ศึกษา
2.อันตงหย่อน	แน่นท้อง ปวดท้อง เป็นพรรตัก		สมุฏฐานวินิจฉัย
3.อุทรียงหย่อน	แน่นท้อง ท้องอืด มีลมในอุทร		ธาตุวิภังค์ ธาตุ
4.กรีสงหย่อน	ท้องผูก เป็นพรรตัก		วิवरณ์ โรคินทาน
5.คุถเสมหะหย่อน	ถ่ายอุจจาระลำบาก เป็นเถาดาน เป็นพรรตัก		วิสุทธีมรรค
8.สันนิบาตบังเกิดเพื่อวาทะ	มีอาการชักแน่นิ่งไป ตัวเย็น มือเย็น ท้องผูก เป็นพรรตัก	ผู้ใหญ่	ฉันทศาสตร์
9. ลมผูกธาตุให้เป็นพรรตัก	ผอมแห้ง กินข้าว กินนมไม่ได้ กายเหลือง ท้องผูกติดตัวจนโต	ผู้ใหญ่	ชวดาร
10.มานลมกองอโรคมาวาตา	ลมซึ่งอยู่ในนาภีพะอิตพะอม แน่นท้อง ไม่ผายลมท้องผูกเป็นพรรตัก	ผู้ใหญ่	อุทรโรค
11.มานลมกองอโรคมาวาตา	แน่นหน้าอก กินอาหารไม่ได้ เรอและผายลมไม่ออกอุจจาระผูก		
12.มานลมกองกุณิสยาวาตา	อุจจาระมิได้เดินได้ตามปกติ ต้องกินยาระบายอาการจึงทุเลา แน่นเพื่อ		
13.มานลมกองโกธสยาวาตา	ลำไส้พองพะอิตพะอม ทวารไม่เปิด จะผายลมหรือถ่ายอุจจาระก็มิได้		
14.มานน้ำเหลือง	ท้องผูกเป็นพรรตัก จุกแน่น		
15.ทักชีนามาน	หน้าอกด้านขวาแข็ง แน่นจุกเสียด มวนท้องอุจจาระปัสสาวะมีเสดวก		
16.อุตรมาน	หน้าอกด้านซ้ายแข็ง แน่นจุกเสียดมวนท้องอุจจาระปัสสาวะมีเสดวก		
17.โลมก้อนดานเถา 10 โรค	ตัวเหลือง อาเจียน เสียดแน่นท้อง เป็นพรรตัก ท้องอืดเพื่อ ผอมเหลือง		มัญชุสวาระ วิเชียร,ชวดาร
18.โทษสันทฆาตกล่อนแห้ง	มักเป็นพรรตัก มีลมเสียดแทง เป็นลูก เป็นก้อน เป็นดานในท้อง	ผู้ใหญ่	
19. กระษัยกล่อนดิน	เป็นเถาบริเวณหัวเห่นา ท้องผูก เป็นพรรตัก ชัดหัวเห่นา เส้นท้องตึง		
20.กระษัยล้น	มีอาการจากพิษของอุจจาระธาตุ ทำให้ในอุทรนั้นล้นขึ้นลง ปวดถ่วง		
21.กระษัยราก	ให้อาเจียนลมเปล่าและให้ล้นอยู่ในอุทรต้งจ้อจ้อ ปวดแทบขาดใจตาย		
22.กระษัยเหล็ก	ปวดหัวเห่นาและท้องน้อยขึ้นไปถึงยอดอก ปวดขบดจะขาดใจตาย		
23.กระษัยปลาไหล	ขัดอุจจาระปัสสาวะ มีเหลืองต้งขม้น ท้องผูกเกิดลมในลำไส้	ผู้ใหญ่	กระษัย
24. กระษัยปลาหมอ	กระทำให้จุก แดก ขัดอุจจาระ ปัสสาวะเจ็บปวดหัวเห่นา		
25.กระษัยเต่า	ซูบผอมผิวเนื้อเหลืองต้งทาขม้น ให้โลหิตตกทวารหนัก		
26.กระษัยเชือกควาย	ให้จุกเสียด ขัดอุจจาระปัสสาวะกินอาหารมิได้ ท้องผูก		
27.กระษัยล้นกระปือ	จุกแน่นอก กินอาหารมิได้ ซูบผอมแห้ง ลำไส้พองท้องใหญ่ ท้องผูก		
28.กระษัยดาน	ถูกร้อนจะสงบลงแล้วกลับปวดมาจุกเสียดแน่นหน้าอก กินอาหารมิได้		
29.ไข้แห่งปลว	เป็นไข้ เชื่อมม้น ไม่ถ่ายอุจจาระ กินยาถ่ายก็ไม่ถ่าย อาเจียนมาก		
30.ไข้ลมเอกโทษ	มิใช่ตั้งแต่หัวค้ำ สะท้านร้อนสะท้านหนาว เจ็บไปทุกเส้นเอ็น ท้องผูก		
31.ธาตุปลวีกาเรบ	มีอาการผิตปกติ 13 ประการ และท้องผูก ขัดท้องล้น	ผู้ใหญ่	สิทธิสวาระ
32.ไข้ทวันโทษลมและเสมหะ	ทำให้ท้องผูก ปวดเมื่อยไปทุกข้อทุกลำ ปวดศีรษะมาก		สงเคราะห์
33.ไข้สันนิบาตตรีโทษ	นังนอนไม่สบาย ร้อนเป็นกำลัง ล้น คอ แห้ง อุจจาระปัสสาวะเหลือง		
34.อาโประคนอภิญญานธาตุ	เจ็บท้อง กลายเป็นกร้อน ขัดอุจจาระปัสสาวะ ท้องผูก เป็นพรรตัก		
35.กติกธาตุ	ผิวเนื้อแดง ตาแดง ขัดอุจจาระ ปัสสาวะ เป็นพรรตัก		

ตารางที่ 3 แสดงโรคอุจจาระธาตุกลุ่มที่มีอาการท้องผูกกับสลับท้องเสีย

ชื่อโรค	อาการและอาการแสดง	วัย	คัมภีร์
1.ไข้กาฬ	ตัวร้อนจัด อุจจาระไม่ปกติ เกิดโรคอุจจาระธาตุได้	ผู้ใหญ่	คัมภีร์ตักศิลา
2.ชาติอาโประคนอภิญญานธาตุ	ให้ลงท้อง ชัดอุจจาระปัสสาวะ ชัดหัวเข่า ปวดท้อง เป็นพรรดิก		สิทธิสาระ
3.อาโปธาตุออกจากกาย	จุกเสียด แน่นท้อง ท้องแข็งเป็นดาน ท้องเดินหรือ ท้องผูก	ผู้ใหญ่	สงเคราะห์
4.กองอาโปธาตุวิปลาส	เกิดโทษ 12 ประการ ลงท้อง ชัดหนักชัดเบา เป็นพรรดิก		
5.อุจจาระธาตุมูลนั้นระคนด้วย อภิญญานเกิดเพื่อปลวี่	อุจจาระมีสีดำเสมหะเน่าเจ็บท้องเสียดแทงและเป็นอัมพฤษ์ เล็บมือเล็บเท้าเหี่ยว ให้โลหิตตกทวารหนักทวารากินอาหารไม่ได้		ธาตุบรรจบ จลน-สังคะ
6.อุจจาระธาตุมูลนั้นระคนด้วย อภิญญานเกิดเพื่ออาโป	อุจจาระมีสีแดง ลงท้อง เจ็บหน้าอก แปรเป็นกร่อน ชัดหนัก ชัด เบา นอนไม่หลับ ปวดท้อง เป็นพรรดิก	ผู้ใหญ่	
7.อุจจาระธาตุมูลนั้นระคนด้วย อภิญญานเกิดเพื่อวโย	อุจจาระสีขาวให้ตาพรั่น เมื่อยมือ เมื่อยเท้า เมื่อยสันหลังสอง เกลียวข้างแข็ง สมมติว่าเป็นฝีเส้น อาเจียนแต่ลมเปล่า		
8.อุจจาระธาตุมูลนั้นระคนด้วย อภิญญานเกิดเพื่อเตโช	อุจจาระสีเขียวร้อนปลายมือปลายเท้า เจ็บปวดดุจปลาตุยอก ผื่นขึ้นทั่วร่างกายดั่งผดและหัด ทำให้เจ็บท้อง ตกบุพโพโลหิต		
9.อุจจาระธาตุระคนมลชินะ	มีกลิ่นเหม็น่า อุจจาระปัสสาวะมีเสมหะ วิงเวียน ปากแห้ง		
10.อุจจาระธาตุระคนวิวัฒชินะ	มีกลิ่นข้าวบูด เสียดแทง เจ็บคอ คั่นจุก เมื่อยทั่วร่างกาย		
11.อุจจาระธาตุระคนอามะชินะ	มีกลิ่นปลาเน่า อุจจาระปัสสาวะไม่เสมหะ เจ็บอก น้ำลายไหล		
12.อุจจาระธาตุ ระคนวิวัฒชินะ	มีกลิ่นซากศพเน่าไหม้ เจ็บอก เจ็บในท้อง มือเท้าบวม		
13. เสมหะชิน (ปฐมอดิสารขร)	กินอาหารที่ไม่ควรแก่ธาตุลงเวลาเช้า อุจจาระมีสีขาวและมีกลิ่น	ผู้ใหญ่	คัมภีร์อติสาร
14. ปิตตะชิน (ทุติยะอดิสารขร)	กินอาหารที่ไม่ควรแก่ธาตุลงเวลากลางวัน อุจจาระมีสีแดง กลิ่น ดั่งปลาเน่า		
15. วาตะชิน (ตติยะอดิสารขร)	กินอาหารไม่ควรแก่ธาตุมักลงเวลาพลบค่ำอุจจาระมีสีคล้ำ กลิ่น เปรี้ยว		
16. สันนิปาตะชิน	กินอาหารที่ไม่ควรแก่ธาตุมักลงเวลากลางคืนอุจจาระมีสีดำ แดง ขาวเหลืองปนกัน		
17.ไข้ดีเป็นเอกโทษ	ไข้เกิดเวลาเที่ยงมีหนาวจนลุกขึ้นขึ้นทั้งตัว อุจจาระมีสีขาว	ผู้ใหญ่	ฉันทศาสตร์
18.ไข้เสมหะเป็นเอกโทษ	ไข้เกิดย่ำรุ่ง ร้อนนอกตัวในหนาวเย็น อุจจาระเป็นสีขาวขี้ด		
19.ไข้สันนิบาต	อุจจาระเขียว ดำ ถ่ายอุจจาระไม่เสมหะ		
20.ไข้สันนิบาตตรีโทษ	ไข้จับตั้งแต่เข้าไปจนถึงย่ำค่ำ ร้อนเป็นกำลัง อุจจาระเหลือง		
21. หละอุทัยกาล	เม็ดสีแดง ตัวร้อนมาก ถีบเท้า ไม่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะไม่ออก		ประณมจินดา
22. ละอองมหาเมฆ	ท้องขึ้น อุจจาระปัสสาวะไม่ออก	เด็ก	
23. ละอองแก้ววิเชียร	บางครั้งท้องผูกบางครั้งท้องเดิน นอนมีหลับหวาดสะดุ้ง	เด็ก	
24. ลมกระษัย	เป็นบิดเกิดเสมหะและโลหิตในลำไส้ ท้องผูกและท้องเสีย	ผู้ใหญ่	ชวดาร

การอภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

การอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยและผลการวิจัยมี 4 ประเด็นดังนี้ ประเด็นแรกผลการศึกษาครั้งนี้พบโรคอุจจาระธาตุในคัมภีร์การแพทย์แผนไทยจำนวน 195 โรค ใน 17 คัมภีร์ทางการแพทย์แผนไทย จะเห็นได้ว่าพบโรคอุจจาระธาตุอยู่ในหลายคัมภีร์มากและมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างของชื่อโรค อาการที่เกิดและสมุฏฐานการเกิดทำให้ยากต่อการจดจำและนำไปใช้ในทางเวชปฏิบัติการแพทย์แผนไทยทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนรู้ศาสตร์การแพทย์แผนไทยเป็นการถ่ายทอดแบบการมอบตัวเป็นศิษย์ ผู้ที่จะเป็นแพทย์แผนไทย แผนโบราณหรือแพทย์พื้นบ้านต้องอาศัยการจดจำและฝึกปฏิบัติอยู่กับครูบาอาจารย์แบบฝังตัวเพื่อรับการถ่ายทอดวิชาจนกว่าจะสามารถรักษาได้ด้วยตนเอง การบันทึกเป็นหลักฐานจึงขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมหลายประการต่างจากการแพทย์แผนปัจจุบันที่มีการศึกษาจากตำราที่ได้รับการพัฒนาเพื่อการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ การจำแนกโรคอุจจาระธาตุในครั้งนี้จะช่วยการศึกษาทางการแพทย์แผนไทยได้มีการจัดทำตำราที่ส่งเสริมการเรียนการสอนการค้นคว้าวิจัยได้กว้างขวางขึ้น

ประเด็นที่สองสมุฏฐานการเกิดโรคอุจจาระธาตุพบว่ามี 3 ประการหลักๆ คือ ประการแรกเกิดจากการเป็นไข้เรื้อรังตกจนถึงสิ้นนิบาติ ธาตุแปรปรวนทำให้เกิดโรคอุจจาระธาตุได้ ประการที่สอง คือรับประทานอาหารที่แปลกหรือเกินกำลังธาตุ เช่นเนื้อสัตว์ดิบ ของหมักดอง อาหารบูดเน่า ประการที่สามคือมหาธาตุรูปทั้ง 4 ประชุมกันในกองสมุฏฐานส่งผลให้ธาตุแปรปรวน สอดคล้องกับการศึกษาของฉวีริศา บุรุษเสียม⁽¹⁾ ที่ศึกษาโรกระบบทางเดินอาหารทางการแพทย์แผนไทยพบว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดอาการท้องผูกและท้องเสียมี 3 ประการเช่นกันคือเกิดจากพิษไข้ เกิดจากการรับประทานอาหารผิดสำแดงหรือเนื้อสัตว์ดิบ และเกิดจากธาตุสมุฏฐานมหาธาตุรูปทั้ง 4 ประชุมกันโทษละ 3 ละ 3 ทำให้สมุฏฐานธาตุ กำเริบ หย่อน พิกุล โดยพระอาทิตย์ดำเนินในทศราศี (12 ราศี) เป็นกำหนดตามพิภคฤกษ์สมุฏฐาน 6 กระทบเป็นเหตุให้เกิดโรคอุจจาระธาตุ

ประเด็นที่ 3 การจำแนกกลุ่มอาการของโรคอุจจาระธาตุออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาการท้องเสีย กลุ่มอาการท้องผูก และกลุ่มอาการท้องผูกสลับกับท้องเสีย ทั้งนี้เนื่องจากในแต่ละกลุ่มจะมีอาการสำคัญและอาการร่วมที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ กลุ่มที่มีอาการท้องเสีย อาการเด่น คือ ถ่ายอุจจาระเหลว ลงเป็นน้ำ ถ่ายบ่อยกว่าปกติ และมีอาการร่วม เช่น อาการปวดท้อง ปวดบิด คลื่นเหียน อาเจียน รู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัว มีไข้สูง อ่อนเพลีย เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาของวรรณ สนิธารศิริชัยกุล⁽⁵⁾ ที่ทำการศึกษารอกระบบทางเดินอาหารตามแนวทางทฤษฎีการแพทย์แผนไทยและได้จัดกลุ่มโรคอาการท้องเสียไว้ว่ามีอาการถ่ายเหลวมากกว่าปกติ 3 ครั้งต่อวันหรือถ่ายอุจจาระเป็นมูกปนเลือดมากกว่า 1 ครั้งต่อวันติดต่อกันนานกว่าสองสัปดาห์ สำหรับกลุ่มที่มีอาการท้องผูกจะมีอาการเด่น คือ ไม่ถ่ายอุจจาระทุกวัน อุจจาระแข็ง เป็นก้อน ถ่ายอุจจาระลำบาก ต้องเบ่งถ่ายและมีอาการร่วม คือ รู้สึกปวดหน่วงท้องน้อย รู้สึกถ่ายอุจจาระไม่สุด ไม่ค่อยผายลม ท้องอืด ท้องเฟ้อ สอดคล้องกับการศึกษาของศุภชัย ชุ่มชื่น⁽³⁾ ได้ศึกษาเรื่องการรักษาท้องผูกโดยศาสตร์ทางการแพทย์แผนไทยและพบว่าอาการท้องผูกเรื้อรังเกิดจาก ธาตุลมมีการเคลื่อนที่น้อย ธาตุไฟมากทำให้อุจจาระแข็งแห้ง กลมเหมือนลูกกระสุน และธาตุน้ำมีน้อยทำให้อุจจาระแข็ง การรักษาอาการท้องผูกเรื้อรังจะมุ่งปรับธาตุในร่างกายให้สมดุลอาการท้องผูกในศาสตร์การแพทย์แผนไทยสามารถพัฒนาเป็นโรคดานลม หรือโรคท้องผูกเรื้อรังได้ ส่วนกลุ่มท้องผูกสลับกับท้องเสียจะมีอาการเด่น คือ ท้องเสียสลับท้องผูก ชัดอุจจาระ รู้สึกถ่ายไม่สุด อาการดีขึ้นหลังมีการขับถ่าย เสียดท้องและมักมีอาการท้องอืด แน่นท้องร่วมด้วยซึ่งอาการนี้คล้ายคลึงกับภาวะลำไส้แปรปรวนและโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่ในศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน สอดคล้องกับการศึกษาของอัญชลี สามงามมี⁽⁶⁾ พบว่าอาการของโรคมะเร็งลำไส้ใหญ่มักมีอาการถ่ายอุจจาระผิดปกติ มีอาการท้องผูกสลับท้องเสีย ถ่ายอุจจาระบ่อยครั้ง ถ่ายไม่สุด ถ่ายเป็นมูกหรือ เป็นมูกปนเลือด หรืออาจถ่ายเป็นเลือดสด ขนาดลำอุจจาระเล็กลง และมีอาการปวดท้อง แน่นท้อง ท้องอืด จุกเสียด ซึ่งทำให้เห็นว่าการแพทย์แผนไทยได้มีการรักษาโรคมะเร็งลำไส้แปรปรวนและมะเร็งลำไส้ใหญ่มาตั้งแต่สมัยโบราณผ่านการวิเคราะห์จากโรคอุจจาระธาตุนั่นเอง

ประเด็นที่สี่การจำแนกโรคอุจจาระธาตุตามวัยออกเป็นวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ทั้งนี้โรคอุจจาระธาตุสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งสองวัย แต่บางโรคอาจเกิดเฉพาะในวัยเด็ก ไม่เกิดในวัยผู้ใหญ่ ทั้งนี้เนื่องมาจากมีอายุสมุฏฐานเป็นตัวตั้งทำให้เกิดโรคบาง

ชนิดไม่เกิดในผู้ใหญ่ เช่น ขางหรือทรง ทับ กลุ่มนี้เป็นความเจ็บป่วยที่ทำให้เด็กเกิดอาการท้องหรือท้องเสีย สำรอก 7 ประการ⁽⁷⁾ สำรอกเป็นพัฒนาการของเด็กซึ่งอาจจะมีอาการท้องเดิน ท้องขึ้น ตัวร้อน ระบายน้ำ สาเหตุจากเมื่อทารกู้ชันคอ เอ็นนั้นเคลื่อนไหว เมื่อทารกู้คร่ากล้ำเนื้อขยาย เมื่อทารกู้นั้งกระดูกสันหลังเกร็งตัว เมื่อทารกู้คลานสะโพกและข้อเข่า เคลื่อนไหว เมื่อทารกู้เริ่มมีฟันมีการอักเสบได้ เมื่อทารกู้ตั้งไข่อวัยวะภายในสันคลอนเรียกว่าสำรอกกลาง และเมื่อทารกู้เริ่มเดิน เพราะกระดูกเคลื่อนไหวเส้นเอ็นกระจาย เรียกว่าสำรอกใหญ่⁽⁷⁾ เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย (conclusions)

การศึกษาวิจัยโรคอุจจาระธาตุนี้ชี้ให้เห็นว่าการจำแนกโรคอุจจาระธาตุมีความสำคัญยิ่งก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ทำให้การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางการแพทย์แผนไทยให้รักษาผู้ไข้ได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังคำกล่าวของบูรพคณาจารย์ที่กล่าวไว้ว่า “ให้แพทย์ทั้งหลายพึงรู้ ถ้าจะรักษากุมารกุมารี่ก็ดีหรือผู้ใหญ่ก็ดี ให้เรียนคัมภีร์อดีตสาร มรณฐานสูตรและธาตุบรรจบให้แม่นยำทุกคัมภีร์”รวมทั้งผลการวิจัยนี้ทำให้สะดวกต่อการศึกษาค้นคว้าวิจัยสามารถพัฒนาต่อยอดไปในโรคอื่นๆได้ ทำให้เกิดความเข้าใจในร่องความสัมพันธ์ของมหาภูตรูปทั้ง 4 ที่ส่งผลกระทบต่อความเจ็บป่วยทั้งหลายและควรมีการศึกษาต่อยอดถึงการใช้ตำรับยาว่ามีความสัมพันธ์กับการจำแนกกลุ่มอาการของโรคอุจจาระธาตุอย่างไรทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้ในเวชปฏิบัติของวิชาชีพการแพทย์แผนไทยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- 1.ณัฐริดา บุรุษเลี่ยม.(2565). “โรกระบบทางเดินอาหารดูแลก่อนเป็นโรคร้าย”.*Chonburi Hospital Journal*.47(2), 170-190.
- 2.ไกรสิทธิ์ ลิ้มประเสริฐ.(2563). “เวชกรรมไทยประยุกต์ 2”.พิมพ์ครั้งที่2.นนทบุรี:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- 3.ศุภชัย ชุ่มชื่น.(2563). “การศึกษาอาการท้องผูกเรื้อรังด้วยศาสตร์การแพทย์แผนไทย”.*บูรพาเวชสาร*.7(2),77-93.
- 4.จันทร์เพ็ญ วรรณพร.(2566). “ประสิทธิภาพของผงกล้วยดิบต่อการรักษาโรคอุจจาระเฉียบพลัน โรงพยาบาลเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์”. *วารสารหมอยาไทย*.9(1),20-22.
- 5.วรรณมา สันธราศิริกุลชัย.(2022). “การศึกษาโรกระบบทางเดินอาหารตามแนวคิดทฤษฎีการแพทย์แผนไทย”.เอกสารการประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4.
- 6.อัญชลี สามงามมี.(2565). “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการตรวจคัดกรองมะเร็งลำไส้ใหญ่และโรคร้ายของประชาชนในผู้ใหญ่”.*รายงานการวิจัยโรงพยาบาลลำปางกรมการแพทย์*.
- 7.มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.(2566) “เวชกรรมแผนไทย1”พิมพ์ครั้งที่5.นนทบุรี:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- 8.ขุนโสภิตบรรณลักษณ์.(2514). “คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณ เล่ม 2”. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักพิมพ์ทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 147 หน้า.